

FX 1 Elektrický magnet

Majme nekonečne dlhý nabitý vodič s konštantnou dĺžkovou hustotou náboja λ , ako na obrázku 1.

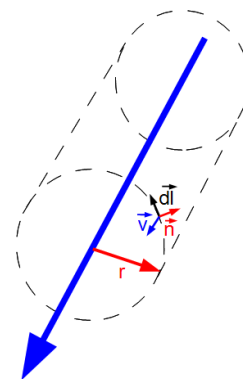
(a) Ako vyzerá elektrické pole $\mathbf{E}$ v okolí kábla?

Predstavme si, že iný pozorovateľ sa pozerá na vodič z okna vlaku pohybujúceho sa rovnobežne konštantnou rýchlosťou $-\mathbf{v}$. Z jeho pohľadu sa náboj vo vodiči pohybuje rýchlosťou $\mathbf{v}$ a teda vytvára elektrický prúd I .

(b) S použitím Gaussovho zákona v pohybujúcej sa sústave zistíte, čomu sa rovná výraz $\frac{1}{c^2} \oint (\mathbf{v} \times \mathbf{E}) \cdot d\mathbf{l}$.

S pomocou Ampérovho zákona určte magnetické pole $\mathbf{B}$. (Relativistické efekty ($\gamma \approx 1$, $\mathbf{E}' = \mathbf{E}$) zanedbajte.) Integruje sa po obode kružnice s polomerom r s vodičom v strede (takže $d\mathbf{l}$ a $\mathbf{v}$ sú navzájom kolmé).¹

Zistenie, že magnetizmus a elektrina sú jedným a tým istým javom z pohľadu pohybujúceho sa pozorovateľa viedlo Einsteina k objavu špeciálnej teórie relativity.

Obr. 1

(c) Vydedukujte magnetické pole v okolí bodového náboja Q pohybujúceho sa rovnomernou rýchlosťou $\mathbf{v}$.

FX 2 Star Gate

Predstavte si vesmír (do ktorého sa, ako inak, dá dostať vesmírnou bránou Star gate), v ktorom by príťažlivá gravitačná sila neklesala s druhou, ale s treťou mocninou vzdialenosti. Uvažujte v ňom hviezdu a teleso vrhnuté v konečnej vzdialenosti od nej rýchlosťou v kolmo na spojnicu s hviezdou.

(a) Ukážte, že každé teleso buď spadne na povrch hviezdy alebo uletí do nekonečna mimo gravitačný dosah hviezdy.

(b) Ktorý z týchto javov nastane v závislosti na rýchlosti vrhu telesa v a vzdialenosti od hviezdy R pre všeobecný smer vrhu ϕ voči spojnici s hviezdou?

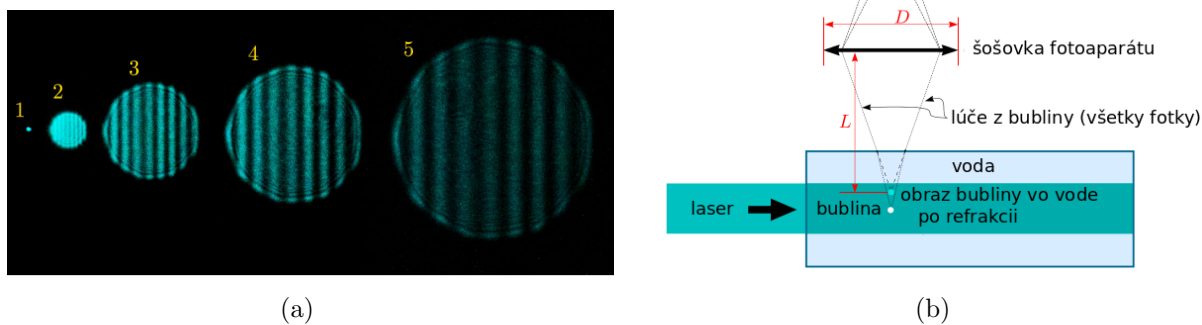
(c) Ako bonus sa zamyslite, či dokážete podobné tvrdenie ukázať pre gravitačné pole ktorého sila klesá so vzdialenosťou s ešte vyššou mocninou vzdialenosti.

FX 3 Bublincová voda

Ak v chladnejších oblastiach napustíte vodu z kohútika, tak je nepriehľadná, zafarbená na bielo. Pri nízkej teplote a vysokom tlaku v potrubí sa totiž vo vode dobre rozpúšťa vzduch. Pri vypustení z kohútika prudko klesne tlak, voda sa začne ohrievať a vylúčia sa z nej malé vzduchové bublinky. Vašou úlohou je na základe experimentu určiť priemer jednej takej bublinky.

Do akvária s vodou, v ktorej vznikli bublinky, sme z boku zasvietili laserom a jednu z bubliniek päťkrát zhora odfotili (obrázok 2a). Pri prvej fotke bol fotoaparát zaostrený na bublinku, pri ďalších bol obraz postupne rozostrovaný.

¹Pre kurz Gaussovho zákona odporúčame stranu 83 v zbierke FX.

Obr. 2

Fotoaparát môžeme zjednodušene považovať za jednu šošovku vzdialenú $L = 30$ cm od bublinky, s priemerom $D = 3.6$ cm a ohniskovou vzdialenosťou pri prvej fotke $f = 10$ cm (schéma na obrázku 2b). Index lomu vody je $n = 1.3$ a vlnová dĺžka laseru $\lambda = 488$ nm. Ďalej môžete predpokladať, že:

- laser svieti kolmo na rovné steny akvária (na bublinku teda svieti rovný lúč),
- bublinka je celá vnútri laserového lúča,
- chyba L spôsobená lomom lúčov pri prechode z vody do vzduchu (predmety vo vode vyzerajú bližšie ako v skutočnosti) je zanedbateľná,
- fotoaparát umožňuje tzv. vnútorné rozostrenie, pri ktorom sa nemení vzdialenosť L , ale iba ohnisková vzdialenosť,
- ohnisková vzdialenosť sa pri rozostrení nemenila o viac ako 10%.

Hint: začnite rozborom lúčov dopadajúcich na povrch bublinky pod rôznym uhlom; ktoré lúče eventuálne dopadnú na šošovku? V prípade potreby môžete hľadať len číselné výsledky pre daný index lomu. Ďalší hint skrývajú samotné fotky.